

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

А.В. БАРВІНСЬКИЙ, кандидат сільськогосподарських наук
E-mail: barv@ukr.net

Інститут землекористування НААН України

І.П. КУПРІЯНЧИК, кандидат економічних наук

E-mail: kupriyanchik@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України

О.А. ГЕРАСИМЕНКО, здобувач

E-mail: Djeksy72@gmail.com

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. Проаналізовано сучасний стан нормативно-правової бази у сфері охорони земель, що покликана забезпечити регламентацію здійснення землеохоронних заходів в аграрному секторі економіки країни. Результатом декларативності, фрагментарності та безсистемності більшої частини норм національного природоохоронного законодавства стосовно охорони земель поряд з відсутністю належного фінансового забезпечення є низький обсяг реально впроваджених землеохоронних заходів. Останнє, в свою чергу, є причиною значного поширення деградаційних процесів, погіршення якості ґрунтового покриву, зниження продуктивності агроландшафтів.

Доведено, що єдиним механізмом забезпечення надійного захисту сільськогосподарських земель від шкідливого антропогенного впливу є землеустрій, який забезпечує вдосконалення земельних відносин, планування і організацію раціонального використання та охорони земель на всіх рівнях від національного до господарського.

Обґрунтована необхідність розробки Загальнодержавної програми використання та охорони земель як основного законодавчого акта стратегічного спрямування в цій сфері, внесення змін та доповнень до законодавчих актів стосовно змісту та структури землеохоронних заходів, опрацювання та затвердження на законодавчому рівні нормативів у галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів.

Ключові слова: охорона земель, нормативно-правові акти, сільськогосподарське землекористування, землеустрій.

Постановка проблеми.

До основних нормативно-правових актів, що регулюють земельні

відносини в галузі охорони земель, належать Конституція України, Земельний кодекс, Закони України: «Про землеустрій» від 22 травня

2003 р.; «Про охорону земель» від 19 червня 2003 р.; «Про державний контроль за використанням і охороною земель» від 19 червня 2003 р.; «Про основні засади, стратегію державної екологічної політики на період до 2020 р.» від 21 грудня 2010 р. тощо. Зокрема, Статтею 14 Конституції України землі проголошені національним багатством, яке перебуває під особливою охороною держави (ст. 14) [1]. Зважаючи на це, охорона та раціональне використання земель стають важливими екологічними і соціально-економічними чинниками сталого суспільного розвитку.

Негативні зміни екологічного стану земель: посилення еродованості, забруднення хімічними речовинами, зниження ґрунтової родючості тощо, які відбуваються під впливом промислової, будівельної, сільськогосподарської, гірничодобувної та інших видів господарської діяльності, в цілому ведуть до погіршення якості довкілля. Особливої гостроти ці процеси набули в період кардинального реформування земельних відносин, що пов'язано з подрібненням земельних масивів, порушенням науково обґрунтованої організації території та сівозмін, недостатнім проведенням землеохоронних заходів, самоусуненням держави від виконання контролюючої функції в галузі охорони земель. Практика двох останніх десятиріч свідчить, що «...спорадичні, безсистемні часткові й локальні земельно-господарські заходи, як би вони наполегливо не проводилися, не можуть бути екологічно та економічно успішними» [2, с. 146-147].

До того ж і в земельному, і в іншому природоохоронному законодавстві норми щодо охорони земель залишаються, в переважній більшості, декларатив-

ними. Результатом цього є збільшення з кожним роком площ деградованих, малопродуктивних та забруднених земель, неухильне скорочення особливо цінних сільськогосподарських земель і земель природоохоронного призначення, відносно використання яких встановлені заборони або обмеження на здійснення господарської діяльності. Значне поширення непридатних земель в Україні, безумовно, пов'язане з недостатністю, неконкретністю, фрагментарністю та безсистемністю як правових норм, так і технічних вимог щодо охорони земель в процесі господарської діяльності.

У цих умовах першочерговим має стати вдосконалення нормативно-правового поля держави в галузі охорони земель згідно із стратегічними завданнями земельної реформи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика нормативно-правового регулювання охорони земель розглядається в роботах В.В.Горлачука, О.С.Дорош, І.М.Песчанської, А.Я.Сохнича, Р.Б.Таратули, А.М.Третяка, В.П.Янчука та інших, де підкреслюється необхідність запровадження системного, комплексного підходу до вирішення питань землеохоронного характеру.

Вирішенню проблеми правової охорони земель присвячені праці В.І.Андрейцева, В.І.Гордєєва, В.М.Єрмоленка, П.Ф.Кулинич, Т.К.Оверковської, М.В.Шульги та інших, в тому числі в контексті адаптації вітчизняного земельного законодавства до вимог Європейського Союзу (ЄС). Зокрема, Т.К.Оверковська, аналізуючи міжнародне законодавство в галузі охорони земель підкреслює, що вітчизняні землеохо-

ронні процеси мають здійснюватись на основі принципів ЄС: принцип високого рівня охорони довкілля; принцип збереження; принцип превентивних дій щодо охорони земель; принцип усунення джерел істотної шкоди довкіллю; принцип «забруднювач платить» [3]. А.М.Мірошніченко зазначає, що регулювання земельних відносин у ЄС розглядається переважно в аспекті захисту ґрунтів від забруднення та ерозії [4]. Ю.С.Шемшученко стверджує, що стратегія ЄС стосовно захисту ґрунтів спрямована на інтеграційні процеси, моніторинг ґрунтів, фінансову підтримку розвитку аграрного виробництва, боротьбу з опустелюванням тощо [5]. В цілому, міжнародне право навколишнього середовища характеризується відсутністю комплексних та універсальних землеохоронних норм і розглядає охорону земель в основному як складову системи обмежень при здійсненні господарської діяльності, що повинно забезпечити захист довкілля від забруднення різними хімічними речовинами.

Аналіз зарубіжного досвіду регулювання охорони земель засвідчує нагальну потребу активної участі держави у формуванні земельної політики, особливо контролі за використанням та охороною земель. Зокрема, США в своїй державній земельній політиці використовують такі важелі впливу як штрафні та інші санкції, аж до конфіскації земельної власності або примусового її продажу за порушення встановлених ґрунтозахисних обмежень [6]. У земельному законодавстві Німеччини для забезпечення високоефективного аграрного виробництва передбачена заборона подрібнення земельних ділянок лісо- та сільськогосподарського призначення,

їхнього відчуження із зміною цільового призначення. В Італії здійснюють примусову передачу в оренду (продаж) земельної ділянки іншим користувачам, якщо фермер не забезпечує її раціонального використання. Франція для консолідації сільськогосподарських земель та збереження їхнього цільового призначення проводить державний контроль за ринковим обігом земельних ділянок. В Японії зміна цільового призначення сільськогосподарських земель взагалі заборонена [7].

Отже, аналіз міжнародного досвіду запровадження правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів в землеохоронній сфері підтверджує необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання охорони земель згідно з вимогами сьогодення, зважаючи на динамічні процеси, які притаманні земельним відносинам в сучасних умовах.

Метою статті є проведення аналізу нормативно-правового регулювання охорони земель в Україні та обґрунтування системи заходів для його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В період здійснення земельної реформи, головною метою якої було створення базису для рівноправного розвитку різних форм власності і систем землекористування, формування багатоукладної економіки, перехід до раціональної системи використання земель та їхнього захисту від деградаційних процесів, процес перерозподілу земель супроводжувався порушенням ґрунтозахисних систем землеробства, науково обґрунтованого чергування культур в сівоzmінах,

подрібненню земельних масивів сільськогосподарських угідь, втратою рубежів та елементів контурно-меліоративної організації території. Запровадження короткострокової оренди в агроформуваннях ринкового типу призвело до виснаження ґрунтів, погіршення якісного стану земель. Адже дотримання бездефіцитного балансу гумусу у родючому шарі ґрунту є визначальним показником екологічної ефективності сільськогосподарського землекористування. У цьому відношенні для стабілізації гумусного стану ґрунтів у межах полів сівозмін передусім потрібно відкоригувати систему удобрення (залучення альтернативних джерел для поповнення органічних добрив завдяки максимальному використанню відходів тваринництва, побічної рослинницької продукції й розширення застосування бактеріальних добрив), що дозволить реалізувати ідею екологічної раціоналізації землеробства [8, 178-179]. Та через домінування орендних земельних відносин родючість ґрунтів наразі експлуатується іншими особами (не власниками земельних ділянок), а тому одне з основних завдань земельної реформи: забезпечення раціонального використання та охорони земель - реалізується дуже повільно. В цих умовах важливим є формування нормативно-правової бази, яка поряд із створенням сприятливих умов для розвитку дрібного і середнього бізнесу в сільській місцевості, забезпечила жорсткий державний контроль за збереженням земельних ресурсів. Наприклад, «...визначення ставки екологічних податків, розміри адміністративних та карних штрафів, такси для визначення розміру цивільної відповідальності за екологічні правопорушення тощо» [9, с. 238].

Основоположним серед чинних нормативно-правових актів в сфері регулювання земельних відносин є Земельний кодекс України (ЗКУ), статтею 162 якого законодавчо закріплено визначення поняття охорони земель як «системи правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісгосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісгосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» [10]. У цьому визначенні акцентується увага не лише на консервативній стороні правової охорони земель, тобто збереженні і запобіганні їхньому погіршенню, а й на відновленні та поліпшенні стану земель, зокрема - на відтворенні та підвищенні родючості ґрунтів, які згідно ст. 168 ЗКУ є «об'єктом особливої охорони».

Розв'язання цієї проблеми передбачає розробку і реалізацію стратегії сталого сільськогосподарського землекористування шляхом запровадження національної та регіональних програм охорони ґрунтів; забезпечення ресурсно-комплексного підходу до впорядкування сільських територій у процесі реформування земельних відносин; удосконалення методології, критеріїв, нормативів та принципів ґрунтоохоронного та меліоративного впорядкування сучасних агроландшафтів, що створить, в свою чергу, правові та соціально-економічні передумови для збереження та відтворення ґрунтової родючості [11]. При

цьому, перелік землеохоронних заходів має бути законодавчо максимально вичерпним, оскільки однаковий вид заходів може бути запроваджений у різних природно-сільськогосподарських зонах, в той час як способи їх здійснення залежать від ландшафтних умов конкретної місцевості, її геоморфологічних та ґрунтових особливостей. Тому, для здійснення охорони сільськогосподарських земель необхідна комплексна Загальнодержавна програма з конкретним переліком першочергових та перспективних заходів, яка має передбачати гармонійне поєднання різноманітних чинників (організаційного, технічного, технологічного, екологічного та економічного характеру), спрямованих на удосконалення землекористування, заохочення і спонукання землевласників та землекористувачів до раціонального використання і охорони земель.

Економічні важелі впливу на поведінку суб'єктів господарювання на землі спрямовані, в першу чергу, на належне виконання ними обов'язків власників земельних ділянок та землекористувачів, які закріплені у статтях 91, 96, 168 ЗКУ [10]. Створити економіко-правові умови, які б стимулювали власників земельних ділянок та землекористувачів до добровільної участі у виконанні землеохоронних заходів, повинні органи державної влади та місцевого самоврядування. Згідно ст. 205 ЗКУ громадяни та юридичні особи мають право на «надання податкових та кредитних пільг, виділення їм коштів державного або місцевого бюджету, звільнення їх від плати за земельні ділянки, компенсацію з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів» [10]. Механізм фінансово-економічного заохочення за здійснення

землеохоронних заходів має ґрунтуватися на системі методів прямого та побічного стимулювання, перша з яких має базуватися на «...безпосередньому субсидуванні...», а остання – має «...розвиватися на основі пільгового режиму оподаткування, різних видів пільгового кредиту, інших методів, які дають змогу виконувати роботи без виділенні коштів з бюджету, а за рахунок накопичення сільськогосподарськими товаровиробниками власних ресурсів» [12, с. 61]. Однак, на практиці виникають проблеми щодо реалізації окремих норм даної статті, оскільки порядок здійснення економічного стимулювання ефективного використання та охорони земель податковим законодавством України недостатньо врегульовані. Відповідно до цього законодавства, більшість податків і зборів, які сплачуються на регіональному рівні, не можуть забезпечити фінансової автономії органів місцевого самоврядування, оскільки акумулюються на загальнодержавному рівні. Для вирішення соціально-економічних та інших проблем на локальному рівні мають бути розширені повноваження органів місцевого самоврядування та запроваджені дієві механізми для збільшення надходжень фінансових ресурсів до місцевих бюджетів.

Визначенню правових, економічних та соціальних основ охорони земель присвячені норми Закону України «Про охорону земель» [13], в якому міститься біля двох десятків відсилочних норм та передбачено розробку більше десяти різних нормативно-правових актів, більша частина з яких наразі не прийнята. Зважаючи на це, в майбутньому законодавче регулювання охорони земель забезпечуватиметься значною кількістю нормативно-правових актів, що,

безумовно, не сприятиме ефективно-му правовому забезпеченню земельних відносин.

Відносно розвинута національна законодавча база в сфері охорони земель не може бути достатньо ефективною без відповідного підкріплення нормами прямого провадження, що містяться в нормативних документах різних рівнів. Звідси, нормативна база в сфері охорони земель повинна відповідати вимогам чинного законодавства в цій галузі, а також враховувати міжнародний досвід щодо її створення та специфіку, яка обумовлена суттєвими особливостями природно-господарських умов різних регіонів країни.

З огляду на зазначене, до пріоритетних напрямів із стандартизації у цій сфері належать: потреба в перегляді чинної системи міждержавних стандартів в Україні (ГОСТ «Грунти», «Земли», «Почвы»), нормативних документів на відповідність чинному законодавству та нормативним документам; визначення об'єктів стандартизації, понять та термінів, їх упорядкуванні для створення системи класифікаторів; обґрунтування наявних методів контролю для оцінювання якісного стану ґрунтів, природних і стічних зрошувальних вод і надання пропозицій щодо їх оновлення; здійснення каталогізації (паспортизації) ґрунтів; встановлення норм і правил щодо раціонального використання та охорони земель; визначення вимог щодо господарського освоєння земель, їх якісного стану, родючості ґрунтів, допустимого антропогенного навантаження; запровадження стандартів стосовно охорони ґрунтів на продукцію, процеси; унормування критеріїв до організації управління землеко-

ристуванням, ведення моніторингу земель (ґрунтів); запровадження в національних і стандартах інших рівнів методологію оцінювання екологічного ризику та екологічної безпеки [14].

Слід враховувати, що окрім нормативів, визначених ЗКУ і ЗУ «Про охорону земель», належного розвитку потребують комплекси нормативних документів, щодо: особливої охорони ґрунтів; використання та моніторингу техногенно- і радіаційно забруднених земель; земель, призначених для органічного виробництва; рекультивациі земель; збереження видового розмаїття ґрунтів тощо [13].

Створення досконалої нормативної бази в галузі охорони земель неможливе без використання основних принципів та методів стандартизації і нормування, що передбачають функціонування взаємоузгодженої системи національних нормативів і стандартів, які спрямовані на «забезпечення екологічної й санітарно-гігієнічної безпеки громадян визначенням вимог щодо якості земель, родючості ґрунтів, допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель» [13]. Проте, до цього часу в країні не завершена розробка та прийняття відповідних стандартів та нормативів у галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів, через що нерідко має місце застосування стандартів і нормативів колишнього радянського періоду, розроблених ще в 60-80-х роках XX століття. Тому наразі важливою є модернізація чинних нормативних документів та розробка нових, які враховують регіональні особливості використання земель та гармонізовані з міжнародним законодавством.

Статтею 165 ЗКУ та статтею 30 ЗУ «Про охорону земель» у галузі охорони земель та відтворення родючості

ґрунтів передбачено встановлення чотирьох груп нормативів: «оптимального співвідношення земельних угідь; якісного стану ґрунтів; гранично допустимого забруднення ґрунтів; деградації земель та ґрунтів» [10, 13]. Незважаючи на гостру потребу у встановленні обмежень щодо площ вирощування сільськогосподарських культур, які можуть завдати шкоди ґрунтовій родючості, з чинної редакції цього закону без належного обґрунтування вилучений норматив відносно оптимального співвідношення культур у сівозмінах. Також потребують внесення відповідних змін законодавчі акти, що регулюють земельні відносини стосовно раціонального використання сільськогосподарських земель шляхом запровадження науково-обґрунтованих сівозмін. В цьому аспекті до нормативно-правових актів, що визначають агротехнічні вимоги, слід віднести Постанову КМ України «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах» від 12.07.2010р. за №164-2010-п, проте, зазначені в ній правила мають бути не рекомендованого, а застосовного характеру. Еколого-економічному обґрунтуванню сівозміни присвячена ст. 52 Закону України «Про землеустрій» [16], в якій зазначено, що розробка відповідних проектів землеустрою передбачає, в т.ч., «складання схем чергування сільськогосподарських культур у сівозміні». Порядок розроблення таких проектів землеустрою визначений Постановою КМ України від 02.11.2011 р. за №134. Проте, обов'язковість даної вимоги була чинною до 01.01.2015 р. та стосувалася лише масивів сільськогосподарських земель площею більше 100 га.

Нормативи оптимального співвідношення земельних угідь встановлюються в процесі планування використання земель «для запобігання надмірному антропогенному впливу на них» згідно з ст. 165 ЗКУ та ст. 33 ЗУ «Про охорону земель» [10, 13]. Проте, слід зауважити, що законодавче регулювання цих аспектів є недостатнім, бо нормативи оптимального співвідношення угідь наразі існують лише у вигляді науково-методичних рекомендацій. Загальновизнано, що оптимізація структури сільськогосподарських земель повинна здійснюватись шляхом поступового зменшення частки ріллі і відповідного збільшення частки екологостабілізуючих угідь. Оскільки територія країни характеризується значною строкатістю природно-господарських умов та чинників деградації ґрунтів, то й нормативи оптимізації потребують врахування регіональних особливостей. Як показує досвід, практична реалізація оптимізаційних заходів шляхом вилучення деградованих та малопродуктивних земель з інтенсивного обробітку і їхньої консервації можлива лише на основі законодавчого акту, бо виконання постанови про консервацію деградованих земель може розтягнутись на невизначений період [15].

Нормативи щодо якісного стану та гранично допустимого забруднення ґрунтів стосуються антропогенних навантажень тільки хімічної природи, а нормативи щодо меліоративного, фізичного, механічного та інших видів навантажень взагалі відсутні. Законом України «Про охорону земель» визначено, що перелічені вище нормативи встановлюються Кабінетом Міністрів України, однак, механізм їх створення до цього часу неопрацьований, і робота науково-дослідних установ у цьому

напрямі проводиться в основному переважно без відповідного державного замовлення.

Вирішальну роль в забезпеченні охорони земель як основного національного багатства України повинен відіграти державний контроль, правові, економічні та соціальні основи організації здійснення якого визначені Законом України «Про державний контроль за використанням та охороною земель». Він спрямований на забезпечення раціонального використання і відтворення природних ресурсів та охорону довкілля [17]. Проте, втілення норм цього Закону у повсякденне життя суспільства ускладнено перманентною реорганізацією системи спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади в галузі охорони земель.

Основним державним важелем для забезпечення надійної охорони земель є землеустрій, серед головних завдань якого, згідно Закону України «Про землеустрій», виділяють «реалізацію державної політики щодо використання та охорони земель» [16]. На практиці це втілюється шляхом розробки та запровадження робочих проектів землеустрою, що мають забезпечити покращення стану земель та навколишнього природного середовища, врегулювати всі види господарської діяльності для збереження та ефективного використання земельних ресурсів. Слід відмітити, що зараз в структурі землеупорядних робіт домінантна частка припадає на розробку проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок і підготовку документації, що посвідчує право власності на них. В свою чергу, відсутність технічної документації щодо встановлення (відновлення) меж переважної частини земель природно-заповідного, оздоро-

вчого, рекреаційного та історико-культурного призначення унеможливає оптимізацію структури земельного фонду, адже остання має супроводжуватись розвитком природоохоронних територій в межах агроландшафтів як продовженням екологічної мережі на певній території.

З огляду на це, для врегулювання порядку використання та охорони земель існує потреба в запровадженні на локальному рівні розроблення проектів землеустрою щодо зонування земель на території територіальної громади [18, с. 26].

Незважаючи на велику кількість чинних нормативно-правових актів практична реалізація заходів щодо охорони земель далека від оптимальних обсягів, що обумовлено рядом причин:

- 1) відсутня послідовна державна політика щодо охорони земель (до цього часу не затверджена Загальнодержавна програма використання та охорони земель, відбувається постійна реорганізація системи спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади з питань земельних ресурсів, на практиці не забезпечується пріоритет вимог екологічної безпеки над економічними інтересами землекористувачів);
- 2) недостатнє фінансування землеохоронних заходів та відсутність реального механізму економічного стимулювання землевласників і землекористувачів;
- 3) відсутність інтересу у землевласників і землекористувачів до здійснення землеохоронних заходів через низький рівень екологічної свідомості, як суспільства в цілому, так і окремих громадян;
- 4) не задіяний дієвий механізм нормативно-правового регулювання

охорони земель, що спричинено відсутністю чіткого законодавчо закріпленого алгоритму реалізації (з чітко визначеними стадіями та етапами) правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів з охорони земель.

Висновки.

Сформована в період земельної реформи нормативно-правова база охорони земель не забезпечує належного регулювання земельних відносин в цій сфері через фрагментарність, відсутність системності, декларативність як правових норм, так і технічних вимог щодо охорони земель в процесі господарської діяльності. Наразі потрібно активізувати процес розробки та прийняття нормативно-правових актів щодо охорони земель, оскільки ані Земельний кодекс України, ані Закон України «Про охорону земель» не забезпечують вичерпного правового регулювання у цій сфері. До цього часу в країні не завершена розробка та прийняття відповідних стандартів та нормативів у галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів, спрямованих на забезпечення екологічної й санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог стосовно якості земель, допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель.

Удосконалення нормативно-правового регулювання охорони земель повинно здійснюватись в напрямі заповнення існуючих прогалин у відповідному правовому полі, усунення зайвих нашарувань і колізій в нормативно-правових актах у сфері охорони земель, систематизації землеохоронних норм, що містяться у численних законах та підзаконних актах. Для цього необхідно:

- 1) враховуючи особливості сучасного етапу розвитку земельних відносин в Україні (децентралізація влади, формування об'єднаних територіальних громад, підготовка до відкриття ринкового обігу сільськогосподарських земель тощо), розробити Концепцію «Система заходів щодо охорони та моніторингу земель на період до 2030р.», яка б стала основою для формування «Загальдержавної програми використання та охорони земель» і запровадження дієвих механізмів для її реалізації;
- 2) зважаючи на особливий статус ґрунтів в земельно-ресурсному потенціалі країни і значення ґрунтової родючості в забезпеченні продовольчої безпеки країни, розробити окремий закон щодо охорони ґрунтів;
- 3) для забезпечення високої якості земель, неперевищення допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель, розробити та затвердити на законодавчому рівні нормативи у галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів, що передбачені ЗУ «Про охорону земель»;
- 4) для регулювання технологічного навантаження на ґрунтовий покрив агроландшафтів, ввести до ст. 30 ЗУ «Про охорону земель» норматив щодо оптимальної структури посівних площ і сівозмін.

У цьому контексті необхідно скоординувати зусилля науковців та фахівців відповідного профілю з розробки нормативів антропогенного навантаження на земельні ресурси, оскільки численні види цього навантаження не мають узгодженої оцінки. Перспективою подальших досліджень може стати проблема гармонізації національного землеохоронного законодавства з міжнародним.

Список літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. - Відомості Верховної Ради України, 1996, №30, ст. 141. -[Електронний ресурс]. -Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Дорош Й. М. Земельна реформа на регіональному рівні (на прикладі Київської області за 1991-2011 рр.): [монографія]/ [Й. М. Дорош, С. О. Осипчук, М. П. Стецюк, О. С. Дорош; за заг. ред. Й. М. Дороша]. – К.: ВІПОЛ, – 2011. – 188 с.
3. Оверковська Т.К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні: монографія /Т.К.Оверковська. -Вінниця: Едельвейс і К, 2010.-220с.
4. Мірошніченко А.М. Земельне право України: підручник /А.М.Мірошніченко.-Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011.-678с.
5. Екологічне право України. Академічний курс: підручник /За ред. Ю.С.Шемшученка.-Київ: Юрид. думка, 2008.-720с.
6. Служба охорони ґрунтів України: актуальність, функції, перспективи /В.В.Медведев, С.Ю.Булігін, О.Г.Тараріко, В.І.Бураков // Агрохімія і ґрунтознавство (Спец. вип. до V з'їзду УТГА).-Ч.1.-Х., 1998.-С.11-15.
7. Боклаг В.А. Зарубіжний досвід у сфері державного управління земельними ресурсами /В.А.Боклаг //Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. -Харків: Магістр, 2011. -№ 2. - С. 392-398.
8. Dorosh O., Dorosh I., Butenko Ye., Svyrydova L., Dorosh A. Methodology of spatial planning of agricultural land use. // Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development". Vol. 20, Issue 1, 2020, p. 173-180 http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.20_1/Art23.pdf
9. Дорош О.С. Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування: монографія / О.С. Дорош. – Херсон: Гринь Д.С., 2012. – 434 с.
10. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. (зі змінами та доповненнями). -[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
11. Гавриш Н.С. Правова охорона ґрунтів в Україні: [монографія] /Н.С.Гавриш. - Одеса: ОНЮА, 2008. - 228 с.
12. Дорош О.С. Стимулювання раціонального землекористування як економічний механізм поліпшення екологічного стану земельних ресурсів // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 11. – 59–61с.
13. Про охорону земель: Закон України №962-IV від 19.06.2003р. -[Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
14. Дорош Й. М. Державні стандарти, норми і правила як механізм формування інституціонального середовища територіального планування землекористування / Й.М. Дорош, О.С. Дорош // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 2-3. – 3–12с.
15. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України /За ред. С.А.Балюка, В.В.Медведева, О.Г.Тараріка, В.О. Грекова, А.Д.Балаєва.-Київ, 2010.-112с. -[Електронний ресурс]. -Режим доступу: http://www.iogu.gov.ua/wp-content/uploads/2013/07/stan_gruntiv.pdf
16. Про землеустрій: Закон України №858-15 від 22.05.2003р. -[Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>
17. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України №963-IV від 19.06.2003р. -[Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/963-15>
18. Дорош Й. М. Проекти землеустрою як інструмент забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського землекористування // Землевпорядний вісник. – 2011. – № 8. – 23–27с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku. - Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, №30, st. 141. Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Dorosh Y. M., Osypchuk S. O., Stetsiuk M. P., Dorosh O. S.. (2011). Zemelna reforma na rehionalnomu rivni (na prykladi Kyivskoi oblasti za 1991-2011 pp.). V1POL, 188.
3. Overkovska T.K. (2010). Pravovi zasady okhorony zemel vid zabrudnennia ta psuvannia v Ukraini. Edelveis i K., 220.
4. Miroshnychenko A.M. (2011). Zemelne pravo Ukrainy. Alerta; TsUL, 678.
5. Yu.S.Shemshuchenka. (2008). Ekologichne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs. Yuryd. dumka, 720.
6. V.V.Medvediev, S.Iu.Bulyhin, O.H.Tarariko, V.I.Burakov (1998). Sluzhba okhorony gruntiv Ukrainy aktualnist, funktsii, perspektyvy. Ahrokhimiia i gruntoznavstvo. 11-15.
7. Boklah V.A. (2011). Zarubizhnyi dosvid u sferi derzhavnogo upravlinnia zemelnymi resursamy. Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia. Mahistr, 2, 392-398.
8. Dorosh O., Dorosh I., Butenko Ye., Svyrydova L., Dorosh A. (2020). Methodology of spatial planning of agricultural land use. Scientific Papers. Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development". 20, 173-180 Available at : http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.20_1/Art23.pdf
9. Dorosh O.S. (2012). Teoretyko-metodolohichni zasady terytorialnoho planuvannia zemlekorystuvannia: monohrafiia. Hrin D.S., 434 .
10. Zemelnyi kodeks Ukrainy № 2768-III vid 25.10.2001 r. (zi zminamy ta dopovnenniamy). Available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
11. Havrysh N.S. (2008). Pravova okhorona gruntiv v Ukraini. ONIuA, 228.
12. Dorosh O.S. (2006). Stymuliuvannia ratsionalnoho zemlekorystuvannia yak ekonomichnyi mekhanizm polipshennia ekolohichnoho stanu zemelnykh resursiv. Visnyk ahrarnoi nauky, 11, 59–61.
13. Pro okhoronu zemel: Zakon Ukrainy №962-IV vid 19.06.2003r. Available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
14. Y.M. Dorosh, O.S. Dorosh (2015). Derzhavni standarty, normy i pravyla yak mekhanizm formuvannia instytutsionalnoho seredovyscha terytorialnoho planuvannia zemlekorystuvannia. Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel, 2-3, 3–12.
15. S.A.Baliuka, V.V.Medvedieva, O.H.Tararika, V.O.Hrekova, A.D.Balaieva (2010). Natsionalna dopovid pro stan rodiuchosti hruntiv Ukrainy. Available at : http://www.iogu.gov.ua/wp-content/uploads/2013/07/stan_gruntiv.pdf
16. Pro zemleustrii: Zakon Ukrainy №858-15 vid 22.05.2003r. Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>
17. Pro derzhavnyi kontrol za vykorystanniam ta okhoronoiu zemel: Zakon Ukrainy №963-IV vid 19.06.2003r. Available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/963-15>
18. Dorosh Y. M. (2011). Proekty zemleustroiui yak instrument zabezpechennia staloho rozvytku silskohospodarskoho zemlekorystuvannia. Zemlevporiadnyi visnyk, 8, 23–27.

**Barvinskyi A., Kupriyanchyk I.,
Herasymenko O.**

REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF LAND PROTECTION IN THE PROCESS OF LAND REFORM

[https://doi.org/
10.31548/zemleustrii2020.02.06](https://doi.org/10.31548/zemleustrii2020.02.06)

Abstract. The current state of the regulatory framework in the field of security is analyzed lands, designed to regulate the implementation of land protection measures in the agricultural sector of the economy. The result of declarativeness fragmentation and inconsistency of most national norms environmental legislation regarding land protection along with the lack

of adequate financial security is a really low amount implemented land protection measures. The latter, in turn, is the cause significant spread of degradation processes, deterioration of soil quality cover, reducing the productivity of agricultural landscapes. It is proved that the only mechanism for ensuring reliable protection agricultural land from harmful anthropogenic impact is land management, which provides improvement of land relations, planning and organization of rational use and protection of lands at all levels from national to economic. The necessity of development of the National program is substantiated use and protection of land as the main legislative act strategic direction in this area, making changes and additions to legislation on the content and structure of land protection measures, elaboration and approval at the legislative level of standards in the industry land protection and reproduction of soil fertility.

Key words: land protection, normative-legal acts, agricultural land use, land management.

**Барвинский А.В., Купринчик И.П.,
Герасименко А.А.**

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
ОХРАНЫ ЗЕМЕЛЬ В ПРОЦЕССЕ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ
ЗЕМЕЛЬНОЙ РЕФОРМЫ**

[https://doi.org/](https://doi.org/10.31548/zemleustriy2020.02.06)

10.31548/zemleustriy2020.02.06

Аннотация. Проанализировано современное состояние нормативно-правовой

базы в сфере охраны земель, которая призвана обеспечить регламентацию осуществления землеохранных мероприятий в аграрном секторе экономики страны. Результатом декларативности, фрагментарности и бессистемности большей части норм национального природоохранного законодательства по охране земель наряду с отсутствием надлежащего финансового обеспечения является низкий объем реально внедренных землеохранных мероприятий. Последнее, в свою очередь, является причиной широкого распространения деграционных процессов, ухудшение качества почвенного покрова, снижение производительности агроландшафтов. Доказано, что единственным механизмом обеспечения надежной защиты сельскохозяйственных земель от вредного антропогенного воздействия является землеустройство, который обеспечивает совершенствование земельных отношений, планирование и организацию рационального использования и охраны земель на всех уровнях от национального до хозяйственного. Обоснована необходимость разработки Загальнодержавной программы использования и охраны земель как основного законодательного акта стратегического направления в этой сфере, внесение изменений и дополнений в законодательные акты относительно содержания и структуры землеохранных мероприятий, разработки и утверждения на законодательном уровне нормативов в области охраны земель и воспроизводства плодородия почв.